

PRVI NARODNI ZASTUPNICI IZ ISTRE U HRVATSKOM SABORU U ZAGREBU 1947. GODINE

Nevio ŠETIĆ

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH, Zagreb

UDK: 328.12(497.5)"1947"

Pregledni rad

Primljeno: 26. 4. 2007.

Istra je na osnovi dvaju ugovora, Londonskog iz 1915. i Rapallskog iz 1920., nepravedno pripala Italiji. Istarski su Hrvati pod talijanskom vlašću bili izloženi sustavnoj denacionalizaciji i stalnim progonima. Svojim su pobunama i na druge načine pružali otpore talijanskoj fašističkoj diktaturi, a od 1941. do 1945. suprotstavili su se i oružanom oslobodilačkom borbom, u tijeku koje su se izjasnili i za pripajanje matičnoj zemlji Hrvatskoj. Pobjedničke su sile II. svjetskoga rata pri sklapanju Mirovnog ugovora s Italijom (1947.) priznale pravo ranije otuđenim dijelovima Hrvatske da se priključe svojoj matičnoj zemlji. Ti su tada priključeni teritoriji izabrali i svoje narodne zastupnike u Hrvatski sabor u Zagrebu. Njihov dolazak u Hrvatski sabor pozdravljen je s oduševljenjem. Taj trenutak označio je ostvarenje stoljetnih težnji Hrvata i konačno pripajanje Istre Hrvatskoj.

Ključne riječi: sjedinjenje, Istra, Hrvatska, zastupnici, sabor

✉ Nevio Šetić, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Republike Hrvatske, Trg hrvatskih velikana 6, Zagreb, Hrvatska.
E-mail: nevio.setic@mzos.hr

KRATKI PODSJETNIK

U novijoj hrvatskoj povijesti jedan od najsnažnijih društvenih procesa koji je obilježio i mobilizirao društvene slojeve na cjelokupnom nacionalnom prostoru bio je proces hrvatske nacionalne integracije, proces koji je u dugom razdoblju skupio u nacionalnu i državnu cjelinu hrvatske zemlje (Perić, 2002., Šetić, 2005.a i b). Obnovom i uspostavom samostalne države Hrvatske taj je proces još snažnije upozorio na svoju važnost za to dugo razdoblje, a na neki način i označio njegov konačni završetak. Zapravo od početnoga razdoblja u prvoj polovici

XIX. stoljeća do završnoga razdoblja hrvatske nacionalne integracije početkom 90-ih godina prošloga stoljeća proteklo je više od jednoga i pol stoljeća (Šetić, 1995., 24-51; Šetić, 2005.a 37-55 i b 807-817). Riječ je o vrlo kompleksnom procesu, danas još uvijek nedovoljno osvijestjenom i istraženom, kao i uspoređenom s drugim europskim zemljama, na što upozorava i češki povjesničar Miroslav Hroch (Hroch, 2006.). Tako je i u Istri. Problematika nacionalne integracije Istre u ukupni hrvatski nacionalni i državni prostor, o čemu govori ovaj članak, vrlo je složena i prepuna snažnih dezintegracijskih razdoblja (Šepić, 2004.; Šetić, 2005.a i b; Manin, 1994.).

Hrvatske su zemlje prije i poslije Austro-ugarske nagodbe bile međusobno upravno razdvojene. Sjedinjenje Vojne granice s Banskom Hrvatskom 1881. godine povećalo je nadu i potaknulo želju da će biti integrirane i druge hrvatske zemlje (prije svega Dalmacija i Istra) i postati jedna teritorijalno-upravna cjelina. No vladajući vrhovi Austrijske Carevine nisu željeli sjedinjenje hrvatskih zemalja. Pokazivali su to i time što su, uz postojeći Hrvatski sabor u Zagrebu,¹ ustrojili od 1861. još i Istarski sabor sa sjedištem u Poreču te Dalmatinski sabor sa sjedištem u Zadru. Stariji naraštaji hrvatskih narodnih preporoditelja u Istri (kao što bijahu Juraj Dobrila, Ante Karabaić, Matko Baštijan, Dinko Vitezić ...) smatrao je svojom osnovnom zadaćom: buditi hrvatsku narodnu svijest i njegovati hrvatski narodni identitet. Mlađe pokoljenje hrvatskih političara u Istri (kao što bijahu Vjekoslav Spinčić, Matko Laginja, Matko Mandić ...) učinili su važan korak dalje: uz nastavak posla njihovih prethodnika, oni su svoje poglede obogatili i hrvatskom političkom misli u njezinom pravaškom, starčevićanskom ruhu, te su vrlo aktivno surađivali s pravašima i u Banskoj Hrvatskoj i u Dalmaciji. Pojedini su istarski Hrvati odlazili u Bansku Hrvatsku da bi ondje i trajno ostali.² Jedako su se tako pojedini istarski Hrvati nastanjivali i u Dalmaciji.³ Ali bilo je i banovinskih i dalmatinskih Hrvata koji su službovali u Istri i u njoj ostavili trajne tragove svoje aktivnosti.⁴ Zapravo jedno od tri temeljna načela narodnoga pokreta, središnjega razdoblja hrvatske nacionalne integracije u Istri, bilo je uska suradnja s Banskom Hrvatskom i drugim hrvatskim zemljama (Šetić, 2005.a, 427).

Budući da se u I. svjetskom ratu očekivao slom Austro-Ugarske Monarhije, hrvatske i ostale južnoslavenske zemlje iz okvira te dvojne države, očekujući državni slom i pripremajući se za događaje koji slijede, osnovale su 5. listopada 1918. svoje Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba. U tom su Vijeću bila i tri predstavnika istarskih Hrvata: Šime Kurelić, Đuro Červar i Josip Grašić (Horvat, 1942., 13). Potkraj toga mjeseca (29. X. 1918.) Hrvatski je sabor u Zagrebu prekinuo državnopravne veze Hrvatske s Austrijom i Ugarskom, progla-

sio Hrvatsku (u njezinoj teritorijalnoj i narodnoj cjelini) nezavisnom državom, koja se odmah uključuje u – od tog dana postojeću – Državu Slovenaca, Hrvata i Srba, stvorenu prema koncepciji Narodnog vijeća SHS. Ovu su državu činile sve južnoslavenske zemlje iz sastava bivše Austro-Ugarske Monarhije. Predsjednik joj je bio Anton Korošec, a glavno joj je upravno sjedište bilo u Zagrebu. Za svaki dio te mlade države određen je poseban teritorijalni organ vlasti. Tu je područnu vlast u Istri trebao organizirati Matko Laginja kao povjerenik Narodnog vijeća SHS.⁵

Izvršavajući povjerenu mu zadaću, Laginja je odmah pristupio osnivanju gradskih i općinskih narodnih vijeća u Istri gdje još ona nisu bila osnovana.⁶ Ali u tom ga je nastojanju ubrzo onemogućila talijanska vojska, koja je – na osnovi tajnoga Londonskog ugovora⁷ – žurno pristupila okupaciji slovenskih i hrvatskih istočnojadranskih teritorija. Radost koja je zavládala među istarskim Hrvatima i Slovencima zbog njihova oslobođenja od austrijske vlasti (29. X. 1918.) kratko je trajala (Šepić, 2004.).

NAKON RAPALLSKOG UGOVORA

Država SHS ujedinjena je 1. prosinca 1918. s Kraljevinom Srbijom.⁸ Nova zajednička državna tvorba, nastala tim ujedinjenjem, nazvana je: Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Ta se država našla pred pitanjem nužnosti razgraničenja s Kraljevinom Italijom, koja je, u svojoj ekspanziji, okupirala i više hrvatskoga i slovenskoga teritorija nego što joj je bilo obećano Londonskim ugovorom. Međudržavni pregovori o razgraničenju između te dvije države, nastavljeni nedugo nakon Mirorne konferencije u Versaillesu, završeni su 12. studenog 1920. u Rapallu. Ovim ugovorom Italija je – od hrvatskih teritorija – dobila hrvatski dio Istre (osim Kastva), zatim Zadar s okolicom te otoke Cres, Lošinj, Lastovo i Palagružu.

Iako je i ostalim dijelovima Hrvatske u Kraljevstvu SHS bilo teško, na navedenim okupiranim hrvatskim teritorijima pod talijanskom vlašću bilo je još teže. Istra se našla pod talijanskim nasiljem, pogotovo od 1922., kad su u Kraljevini Italiji fašisti došli na vlast. Hrvatske su škole ukidane, hrvatska društva raspuštana, Hrvati su okrutno progonjeni (zbog čega su mnogi i emigrirali u Kraljevinu SHS) (Tumpić, 1991.). Nasilno su i sustavno talijanizirana hrvatska imena i prezimena, kao i imena hrvatskih naselja (Parovel, 1993., Mezulić, 1997., Mezulić i Jelić, 2005.).

Istarski su Hrvati i oni koji su ostali u Istri i oni koji su emigrirali⁹ – smatrali da je Istra za Hrvatsku i hrvatstvo u ovakvim uvjetima zauvijek izgubljena. Valja reći kako se narod usprkos svemu nije predavao, nego je na najrazličitije načine

prkosio i pružao otpor fašističkoj represiji, pri čemu je njegova antifašistička svijest rasla.¹⁰

RAZDOBLJE DRUGOGA SVJETSKOG RATA

Kad je počeo II. svjetski rat, nastala je osnova i za drukčije, optimističnije, prosudbe. Hrvatski su antifašisti u Istri rezonirali tada ovako: fašistička je Italija, upustivši se u ovaj novi, svjetski, rat, krenula na svoj samoubilački put (slično kao što je i Austro-Ugarska, uključenjem u I. svjetski rat, ubrzala svoj kraj). Nakon okupacije i razdiobe Kraljevine Jugoslavije (1941.), narodi te države, pod rukovodstvom Komunističke partije i svojih antifašista, opredijelili su se za oružanu, antifašističku, oslobodilačku borbu. U toj su borbi od njezina početka sudjelovali i pojedini istarski emigranti. U Sisačkom partizanskom odredu, prvoj oružanoj antifašističkoj formaciji u Hrvatskoj (i uopće u okupiranoj i razmrvljenoj Jugoslaviji), koji je osnovan 22. lipnja 1941., bila su i trojica antifašista iz redova istarskih emigranata: dva Hrvata i jedan Talijan (Tumpić, 1993., 178). Pripadnici istarske emigracije, antifašisti, u suradnji s ostalim hrvatskim antifašistima, nastojali su pokrenuti antifašističku borbu i u Istri,¹¹ u čemu su, uz velike poteškoće, postizali postupno sve zapaženije uspjehe. Ciljevi te borbe – kako su od početka isticali njezini pokretači i organizatori – bili su: oslobođenje od okupatora i njihovih ovdašnjih kolaboracionista te vraćanje u sastav Hrvatske svih njezinih, nepravednim ugovorima odvojenih, teritorija.

Ta je borba u Istri imala dvije faze: prvu fazu od listopada 1941. do kapitulacije Italije (8. rujna 1943.) i drugu fazu od kapitulacije Italije do konačne pobjede antifašističkih snaga (u prvoj dekadi svibnja 1945.). U toj su borbi, osim istarskih Hrvata i Slovenaca, sudjelovali u znatnom broju i istarski Talijani, antifašisti (Drndić, 1978.; Antić, 1978.).

Narodnooslobodilačka borba (NOB) u Istri odvijala se kao dio NOB-a u Hrvatskoj i uopće kao dio NOB-a na južnoslavenskom tlu. Na I. zasjedanju Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnoga oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a), parlamenta antifašističke Hrvatske, održanom 13. i 14. lipnja 1943. u Otočcu i na Plitvičkim jezerima, sudjelovao je i jedan istarski Hrvat, pripadnik istarske emigracije – Savo Zlatić, rodom iz Lanišća.¹² U Proglasu toga zasjedanja ZAVNOH-a upućen je, između ostalog, i apel Hrvatima Istre, Zadra, Rijeke i ostalih otuđenih hrvatskih otoka: "Braćo Hrvati Istre, Zadra, Rijeke i jadranskih otoka! Nakon dugog i teškog robijanja pod krvavom fašističkom čizmom danas se pred vama otvaraju mogućnosti nacionalnog oslobođenja i ujedinjenja s ostalim hrvatskim zemljama (...) Dižite se svi na oružje! Stupajte u junačke partizanske redove!"¹³

Pet dana nakon kapitulacije Italije sastao se 13. rujna 1943. Okružni narodnooslobodilački odbor (NOO) za Istru u Pazinu, gradu središnje Istre, koji se tada nalazio u partizanskim rukama. Taj je odbor na ovom svom sastanku, u ime antifašističke Istre i na osnovi načela narodnoga samoodređenja, donio državnopravnu odluku kojom je obznanjivao: "Duh Istre je nepokoren. Mi nismo htjeli postati poslušno roblje. U ovim odlučnim časovima naš je narod pokazao visoku nacionalnu svijest. Dokazao je svima i svakome da je Istra hrvatska zemlja i da će hrvatska ostati (...) Rodoljubi Istre! Talijanski garnizoni su u našim rukama. Talijanski vojnici bježe sa naše rodne grude. Prvi put u našoj historiji uzima narod kormilo u svoje ruke. Istra se priključuje matici zemlji i proglašuje ujedinjenje sa ostalom našom hrvatskom braćom." (Tumpić, 1993., 192)

Ta odluka Okružnog NOO za Istru imala je važnost državnopravnog čina kojim je faktički prestao talijanski suverenitet u Istri (Sirotković, 2002., 226). No valja istaknuti da je borba za konačno državno-pravno rješenje toga pitanja sa susjednom Italijom potrajala još nekoliko desetljeća, sve do Osimskih sporazuma 1975. godine (Manin, 1994.). Zapravo do početka devedesetih godina 20. stoljeća, a zbog poznatih dodatnih razloga raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i nastankom samostalne Republike Hrvatske.

Ubrzo nakon te odluke uslijedila je 20. rujna 1943. i Odluka Izvršnog odbora ZAVNOH-a o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatske. Ovom su odlukom stavljeni izvan zakona svi ugovori, paktovi i konvencije koje su razne velikosrpske vlade sklopile s Italijom, kojima su hrvatski krajevi Istra, Rijeka, Zadar, Lošinj, Cres, Lastovo i ostali otoci predani Italiji, kao i svi sporazumi iz svibnja 1941. "kojima su dijelovi Gorskog kotara, Hrvatskog primorja, Dalmacije i dalmatinski otoci" uključeni u sastav talijanske države. Nadalje, u ovoj se odluci naglašava da se "svi spomenuti hrvatski krajevi" priključuju "matici zemlji Hrvatskoj", a "preko nje" i novoj Jugoslaviji; da se "talijanskoj nacionalnoj manjini, koja obitava u ovim krajevima, zajamčuje autonomija"; da se o ovoj odluci obavještavaju "vlade savezničkih zemalja (...), kao i čitava svjetska javnost" (Sirotković, 2002., 226-227).

Citirana odluka Izvršnog odbora ZAVNOH-a potvrđena je na II. zasjedanju ZAVNOH-a, održanom 12., 13. i 14. listopada 1943. u Plaškom. Na ovom zasjedanju sudjelovalo je i devet vijećnika iz Istre, od kojih su osam bili Hrvati (Petar Burić, Antun Cerovac, Marija Kopitar, Ante Mandić, Joakim Rakovac,¹⁴ Ljudevit Sinčić, Srećko Štifanić,¹⁵ Dušan Tumpić) i jedan Talijan (Giuseppe Pino Budicin). Vijećnik Ante Mandić bio je dobno najstariji među njima, pa je zbog toga dobio čast da u ime antifašističke Istre pozdravi to zasjedanje ZAVNOH-a.¹⁶

Vodstvo Komunističke partije Jugoslavije, koje je rukovodilo antifašističkom narodnooslobodilačkom borbom na čitavom jugoslavenskom prostoru, bilo je, dakako, za priključenje Istre Hrvatskoj, kao što je bilo i za priključenje Slovenskog primorja (i ostalih dijelova slovenskoga teritorija koje je okupirala Italija) Sloveniji, ali je smatralo da se o tim priključenjima nužno treba izjasniti najviši organ jugoslavenske federacije, jer je taj organ "jedini bio ovlašten i nadležan da u ime jugoslavenske države pokrene kod sila pobjednica pitanje novog razgraničenja Jugoslavije s Italijom" (Sirotković, 2002., 230). Zato je Predsjedništvo Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) – 30. studenog 1943. – donijelo Odluku kojom je potvrdilo već donesene odluke ZAVNOH-a i Slovenskog NOO o priključenju navedenih hrvatskih, odnosno slovenskih, teritorija njihovim matičnim zemljama, a time i Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji. Ta Odluka Predsjedništva AVNOJ-a stupila je na snagu danom njezina donošenja (Sirotković, 2002., 237).

Istru su zastupali njezini vijećnici i na III. zasjedanju ZAVNOH-a, održanom 8. i 9. svibnja 1944. u Topuskom. Bili su to: Antun Cerovac, Josip Cetina, Uroš Jakša, Ante Mandić, Josip Matas i Savo Zlatić.¹⁷ U međuvremenu, između II. i III. zasjedanja ZAVNOH-a, jedan je ZAVNOH-ov vijećnik iz Istre poginuo u borbi s njemačkim okupatorima (bio je to Giuseppe Pino Budicin), a jedna je ZAVNOH-ova vijećnica iz Istre (Marija Kopitar) pala u njemačko zarobljeništvo.¹⁸ Na III. zasjedanju ZAVNOH-a antifašistička je Hrvatska dobila i svoj državni naziv: Federalna Država Hrvatska. U to su vrijeme u Istri djelovala 3 okružna NOO (sa sjedištima u Buzetu, Pazinu i Puli) te 16 kotarskih, 6 gradskih i 54 općinska NOO.¹⁹

Istarski su se Hrvati uspješno borili i protiv njemačkih okupatora od jeseni 1943. do kraja rata. Konačno oslobođenje 1945. godine nisu dočekali mnogi istarski partizani. Poginuli su u dotadašnjoj oslobodilačkoj borbi. Među poginulima bio je i Joakim Rakovac, prvi predsjednik Okružnog NOO za Istru i vijećnik ZAVNOH-a.²⁰

Na IV. zasjedanju ZAVNOH-a, održanom 24. i 25. srpnja 1945. u Zagrebu, ZAVNOH je preimenovan u Narodni sabor Hrvatske. Ovom zasjedanju prisustvovali su vijećnici iz Istre: Josip Cetina, Antun Cerovac, Marija Kopitar, Ante Mandić, Josip Matas, Ivan Motika, Ćiro Raner, Srećko Štifanić i Savo Zlatić.²¹ Ti su isti vijećnici sudjelovali i u radu sljedećega zasjedanja Narodnog sabora Hrvatske od 26. do 30. kolovoza 1946. u Zagrebu.²²

Demokratska Federativna Jugoslavija – odlukom Ustavotvorne skupštine – proglašena je 29. studenog 1945. republikom i otada nosi naziv: Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ). Ta je savezna država dobila 31. siječnja 1946.

i svoj Ustav, kojim su njezine federalne jedinice prozване narodnim republikama. Tako je Federalna Država Hrvatska dobila novi naziv: Narodna Republika Hrvatska. Kako je i svaka republika trebala imati svoj Ustav, izbori za Ustavotvorni sabor NR Hrvatske održani su 10. studenog 1946.

S obzirom na to da još do tada, sa stajališta međunarodnoga prava, nije bio riješen konačni državnopravni status Istre, Rijeke, Zadra, Cresa, Lošinja, Lastova i Palagruže, ti dijelovi Hrvatske nisu mogli sudjelovati u ovim izborima za hrvatski Ustavotvorni sabor, a time ni imati svoje zastupnike u njemu. Držeći da su ti hrvatski krajevi, odlukama istarskog Okružnog NOO, Izvršnog odbora ZAVNOH-a i Predsjedništva AVNOJ-a iz 1943., priključeni Hrvatskoj i Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji, rukovodstvo NR Hrvatske zaključilo je da predstavnici tih krajeva mogu imati svoje predstavnike u Ustavotvornom saboru kao goste, promatrače. Na osnovi toga zaključka, osamnaestorica predstavnika iz Istre i Rijeke sudjelovala su kao gosti u Ustavotvornom saboru NR Hrvatske. Bili su to: Teodor Benas, Anton Ćus, Dušan Dimnić, Tomažo Dobrić, Ante Drndić, Viktor Finderle, Vlado Juričić, Petar Klansberger, Vjekoslav Ladavac, Giusto Massarotto, Ivan Motika, Francesco Nefat, Stipe Rajko, Giorgio Sestan, Josip Šestan, Srećko Štifanić, Dina Zlatić i Savo Zlatić.²³

Na 2. sjednici Ustavotvornog sabora NR Hrvatske, 30. studenog 1946., predsjednik tog Sabora, Zlatan Sremec, posebno je pozdravio gostujuće predstavnike iz Istre i Rijeke. "Na žalost – kazao je on – ovi naši drugovi još nemaju zastupničke punomoći, jer Mirovna konferencija nije još definitivno riješila pitanje ugovora o miru s Italijom. Ova sporost boli (...), ali vjerujemo da nije daleko vrijeme kad će i ovi naši krajevi poslati izabrane narodne zastupnike u naš Sabor". U ovom Ustavotvornom saboru mogli su govoriti samo opunomoćeni narodni zastupnici i članovi Vlade, ali je predsjednik Sabora Sremec predložio da se i nazočnim gostujućim predstavnicima Istre i Rijeke omogući "pozdraviti ovaj Sabor, a preko njega i naš narod i našu domovinu".²⁴

Zastupnici su pljeskom prihvatili taj Sremčev prijedlog. Nakon toga je zatražio i dobio riječ Josip Šestan i rekao: "Visoki sabore! S našim narodom Istre i Rijeke radujemo se i mi da možemo prisustvovati – iako kao gosti – ovom historijskom zasjedanju hrvatskog Ustavotvornog sabora (...) Mi smo sretni što smo među vama i osjećamo se kao jednaki s jednakim u svom domu. Ali ipak naše zadovoljstvo nije potpuno, jer ne možemo zajedno s vama (...) kovati sudbinu svoga naroda". S nama su ovdje, kao gosti – naglasio je Šestan – i predstavnici istarskih i riječkih Talijana, antifašista, koji su uvjereni, i to s pravom, "da će im nova domovina Hrvatska biti ne maćeha, nego prava majka".²⁵

Poslije Šestanova govora uzeo je riječ narodni zastupnik Nikola Brozina, koji je predložio Ustavotvornom saboru da ovaj sabor rezolucijom prizna nazočnim gostima iz Istre i Rijeke savjetodavno pravo glasa. Taj je prijedlog prihvaćen jednoglasno i s aklamacijom.²⁶

KONAČNO RJEŠENJE: SJEDINJENJE S HRVATSKOM

Diplomacija FNRJ – zalažući se za Titovo političko i državno-pravno načelo: *Tuđe ne ćemo, a svoje ne damo!*²⁷ – poduzimala je sve što je mogla u suradnji s pobjedničkim zemljama antifašističke koalicije da ono što je bilo ranije oteto Hrvatskoj i Sloveniji na osnovi raznih nepravедnih ugovora u korist Italije treba biti vraćeno u sastav Hrvatske i Slovenije, a time i u sastav nove Jugoslavije, i to i u duhu povijesnoga prava i na temelju prava samoodređenja, iskazanog, u ime naroda, u odlukama najviših tijela hrvatske, slovenske i jugoslavenske vlasti, stvorene u antifašističkoj borbi. Napokon, Ugovorom o miru s Italijom, sklopljenim 10. veljače 1947. u Parizu, hrvatski krajevi, koji su Rapallskim ugovorom iz 1920. bili pripojeni Italiji, vraćeni su matičnoj zemlji Hrvatskoj. Tako su Istra, Rijeka, Zadar, Cres, Lošinj, Lastovo i Palagruža nastavili svoj državno-pravni život u sastavu NR Hrvatske i na osnovi međunarodnoga prava koje je priznalo i ispravilo ranije nepravde.²⁸

Kako su ti teritoriji trebali imati svoje narodne zastupnike u Saboru NR Hrvatske, saborskom su odlukom utvrđeni izborni kotarevi i datum održavanja izbora. Ukupno je bilo 10 izbornih kotareva, u kojima se biralo 15 narodnih zastupnika. Izbori su bili zakazani za 30. studenog 1947. Predizborna aktivnost odvijala se kao i inače u takvim prilikama. Područne organizacije Narodne fronte predložile su zastupničke kandidate i njihove zamjenike u svakom izbornom kotaru. Te je kandidate, prema izbornim propisima, potvrdila Republička izborna komisija i one su, nakon tog akta potvrde, stupile na snagu. Kandidatske liste u pojedinim izbornim kotarevima uoči tih izbora izgledale su ovako:

– u izbornom kotaru Buzet

1. kandidat: Srećko Štifanić (zamjenik Josip Mikac); 2. kandidat: Mario Jerman (zamjenik Danica Gobac),

– u izbornom kotaru Labin

1. kandidat: Tomažo Dobrić (zamjenik Ivan Bašanić); 2. kandidat: Anđelko Vozila (zamjenik Karlo Jeličić),

– u izbornom kotaru Lošinj

1. kandidat Josip Šestan (zamjenik Franjo Fatuta); 2. kandidat Jure Sašić (zamjenik Antun Vukas),

– u izbornom kotaru Opatija

1. kandidat Dina Zlatić (zamjenik Franjo Hrvatinić); 2. kandidat Martin Palmić (zamjenik Ivan Matečić),

- u I. izbornoj jedinici izbornog kotara Pazin
1. kandidat: Savo Zlatić (zamjenik Živko Gortan); 2. kandidat: Miljenko Benčić (zamjenik Rudi Bertoša),
- u II. izbornoj jedinici izbornog kotara Pazin
1. kandidat: Vjekoslav Ladavac (zamjenik Silva Kopitar);
2. kandidat: Josip Petračić (zamjenik Jerko Runko),
- u I. izbornoj jedinici izbornog kotara Poreč
1. kandidat Vlado Juričić (zamjenik Mario Guetti); 2. kandidat: Božo Milohanić (zamjenik Giovanni Valenta),
- u II. izbornoj jedinici izbornog kotara Poreč
1. kandidat Stipe Rajko (zamjenik Milan Lovrenčić); 2. kandidat: Etoze Ružić (zamjenik Milan Žiković),
- u izbornom kotaru Pula
1. kandidat Franjo Nefat (zamjenik Tito Devescovi); 2. kandidat: Ivan Štiglić (zamjenik Remigio Polli),
- u I. izbornoj jedinici izbornog kotara Rijeka
1. kandidat: Giuseppe Arrigoni (zamjenik Ante Švalba);
2. kandidat: Teodor Benas (zamjenik Karlo Mania),
- u II. izbornoj jedinici izbornog kotara Rijeka
1. kandidat: Franjo Kordić (zamjenik Ivan Tonc); 2. kandidat: Ivan Spadavecchia (zamjenik Rafael Smojver),
- u I. izbornoj jedinici izbornog kotara Vodnjan
1. kandidat: Ivan Motika (zamjenik Josip Rojnić); 2. kandidat: Miho Petrović (zamjenik Dušan Zenzerović),
- u II. izbornoj jedinici izbornog kotara Vodnjan
1. kandidat: Marcelo Durin (zamjenik Slavica Radošević);
2. kandidat: Drago Obrovac (zamjenik Mario Grbac); 3. kandidat: Francesco Belčić (zamjenik Ivan Cukarić),
- u III. izbornoj jedinici izbornog kotara Vodnjan
1. kandidat: Giusto Massarotto (zamjenik Mario Hrelja);
2. kandidat: Antonio Giuricin (zamjenik Eugen Poropat),
- u izbornom kotaru grad Zadar
1. kandidat: Edvin Andrović (zamjenik Krsto Đerđa); 2. kandidat: Branko Modrić (zamjenik Enci Soviti).²⁹

Ti su izbori, prema ocjeni političkoga rukovodstva NR Hrvatske, imali veliku važnost. Takva se važnost osobito pridavala izborima u Istri. Zbog toga je, uoči tih izbora i u njihovu čast, organiziran *Tjedan Istre* od 23. do 30. studenog 1947., i to u cijeloj Hrvatskoj. Tijekom toga Tjedna održavana su "predavanja i priredbe posvećene Istri".³⁰ U tom su tjednu objavljeni i brojni članci s istarskom tematikom iz pera Viktora Cara Emina ("Jedna uspomena iz Pule",³¹ Ivana Milića ("Iz historije naše borbe za Istru"),³² Matka Rojnića ("Hrvatska prošlost i sadašnjost Bujštine"),³³ Zvane Črnje ("Borba naroda Istre za pripojenje Jugoslaviji")³⁴ i dr. Čak su i neki pjesnici agitirali svojom poezijom za što masovniji izlazak na te saborске izbore u Istri (npr. Milivoj Slaviček pjesmom "Istra glasa...").³⁵

Novine su nazivale te izbore "velikim blagdanom Istre",³⁶ što su oni doista i bili. Jer to je značilo da Istra konačno počinje svoj politički i svekoliki život u Hrvatskoj i tadašnjoj jugoslavenskoj federaciji. Bio je to znak da je okončana stoljetna borba za slobodu i samostalnost. Izlazak na izbore bio je masovan, što je ocijenjeno "kao sjajna manifestacija privrženosti oslobođenog naroda svojoj domovini".³⁷ Iako su naknadni događaji za socijalizma donijeli nove poteškoće, bio je to dobro trasiran put prema suverenosti, što se konačno ostvarilo uspostavom Republike Hrvatske 1991. godine.

Prvi neslužbeni rezultati neposredno nakon izbora govorili su da je – od ukupnog broja upisanih birača – glasovalo u izbornom kotaru Pazin 96,9%, u izbornom kotaru Buzet 96,7%, u izbornom kotaru Opatija 99,4%, u izbornom kotaru Pula 99,6%, u izbornom kotaru Labin 96,7%. Ti su visoki postotci birača izašlih na birališta bili – prema mišljenju novinskih izvjestitelja – ne samo izraz osjećaja građanske dužnosti nego još više iskaz "ljubavi prema matičnoj zemlji".³⁸

Najviše glasova dobili su ovi zastupnički kandidati, koji su time bili i izabrani za narodne zastupnike u Saboru NR Hrvatske:

Edvin Andrović u izbornom kotaru grada Zadra,
Giuseppe Arrigoni u izbornom kotaru Rijeka I,
Tomažo Dobrić u izbornom kotaru Labin,
Marcelo Durin u izbornom kotaru Vodnjan II,
Vlado Juričić u izbornom kotaru Poreč I,
Franjo Kordić u izbornom kotaru Rijeka II,
Vjekoslav Ladavac u izbornom kotaru Pazin II,
Giusto Massarotto u izbornom kotaru Vodnjan III,
Ivan Motika u izbornom kotaru Vodnjan I,
Franjo Nefat u izbornom kotaru Pula,
Stipe Rajko u izbornom kotaru Poreč II,
Josip Šestan u izbornom kotaru Lošinj,
Srećko Štifanić u izbornom kotaru Buzet,
Dina Zlatić u izbornom kotaru Opatija, i
Savo Zlatić u izbornom kotaru Pazin I.

U ZASTUPNIČKIM KLUPAMA HRVATSKOGA SABORA

Izabrani narodni zastupnici iz Istre, Rijeke i Zadra željeli su se što prije naći u zastupničkim klupama Hrvatskoga sabora u Zagrebu. A i ostali su narodni zastupnici u tom Saboru isto tako željeli da što prije vide svoje kolege iz Istre, Rijeke i Zadra u zajedničkom saborskom radu. Napokon je došao i taj dan – 8. prosinca 1947. Dotadašnji i ovi novi narodni zastupnici međusobno su se srdačno pozdravljali u svečano urešenoj sabornici, doživljavajući ovaj datum – nakon definitivno integriranoga sveukupnog hrvatskog državnog prostora – početkom zajedničkog parlamentarnog života. (Nakon Londonskog memoranduma 1954. godine konačno diplomatsko

rješenje razgraničenja s Italijom postignuto je 1975. godine Osimskim sporazumom).

Otvorivši tu saborsku sjednicu, Zlatan Sremec, predsjednik Sabora NR Hrvatske, izvijestio je da su saborski izbori u Istri, Lošinj, Rijeci i Zadru obavljani, da je Republička izborna komisija dostavila Saboru svoje izvješće o tim izborima i da su izabrani narodni zastupnici podnijeli Predsjedništvu Sabora potvrde o svojem izboru. To izvješće i ta uvjerenja predani su saborskom Verifikacijskom odboru, koji će o tome na ovoj sjednici podnijeti svoje izvješće. Ovo je izvješće – u ime Verifikacijskog odbora – pročitao narodni zastupnik Bernard Stulli. U tom je izvješću konstatirano: da su u svih 10 izbornih kotareva "bile istaknute kandidature Narodne fronte Hrvatske", da je na "cijelom izbornom teritoriju pristupilo 150.209 birača" te da "ni Saboru NR Hrvatske, ni saborskom Verifikacijskom odboru nije podnesena ni jedna žalba". Na osnovi toga Verifikacijski je odbor predložio Saboru da ovjeri zastupničke mandate svih izabranih, i to poimenično: Edvina Androvića, Giuseppa Arrigonija, Tomaža Dobrića, Marcela Durina, Vlade Juričića, Franje Kordića, Vjekoslava Ladavca, Giusta Massarotta, Ivana Motike, Franje Nefeta, Stipe Rajka, Josipa Šestana, Srećka Štifanića, Dine Zlatić i Save Zlatića. Sabor je taj prijedlog jednoglasno prihvatio.

Nakon toga uzeo je riječ narodni zastupnik Vladimir Nazor (inače najviši saborski dužnosnik kao predsjednik saborskoga Prezidijuma). On je toplo i nadahnuto, nekoliko puta prekidajući pljeskom odobravanja iz zastupničkih klupa, kazao: "Ovo II. zasjedanje našeg republikanskog Sabora donosi nam novost, koja uvelike diže njegovo značenje. Među nama, na ovim klupama sjede danas i narodni zastupnici zemlje Istre, grada Rijeke i Zadra, i to ne više kao gosti, ne više kao rođoljubi, kojima bi se htjelo a ne može se još dati sva prava koja im pripadaju, nego su sada oni tu kao ravnopravan, integralan, neotcjepljiv dio našeg političkog tijela i naše narodne duše. Visoki sabore! Ja neću sada nabrajati što su sve Hrvati iz Istre, ti marljivi poljodjelci, stočari, mornari i rudari pretrpjeli već od davnih vremena pod patrijarhima u negdašnjem gradu Ogleju, pod duždevima u Veneciji, pod habsburškim vojvodama u Gracu, pod austrijskim namjesnicima u Trstu i konačno pod fašističkim režimom u Rimu (...) Kazat ću samo jedno: sve su se te jake sile srušile u prah, nema više ni patrijarha, ni duždeva, ni nadvojvoda, ni namjesnika, ni fašista, a gdje su se jednom dizali zamci i tvrđavice tuđinskih grofova i baruna, istarski seljak ore sada plugom ili pase svoje stado. Sve nestade, a negda prezreni i zapušteni istarski Hrvat ostade živ i zdrav, ostade u srcu vjeran svojoj materi zemlji. I sada (...) kao slobodan čovjek bira napokon i on, na slobodnim izborima, svoje narodne zastupnike i šalje ih (...) u Zagreb, u o-

vaj naš republikanski Sabor da dijele s nama sve sreće i eventualne poteškoće naših naroda. Osamljen, zapušten i skučen, istarski je Hrvat u prošlosti mnogo pretrpio, ali ga je ipak ta osamljenost, ta zapuštenost, ta skučenost koješta i naučila. Između našeg življa u Istri nije nikad bilo bogatih veleposjednika, nije bilo bahatih činovnika, nije bilo umišljenih mudrijaša, visokih industrijalaca i bankara, pa je kod Hrvata vladao već odavno duh što ga mi zovemo demokratskim duhom. Jest, iako još nije svjesno, naš je istarski živalj bio prirodan, narodan, demokratski, i tome moramo biti harni što u Istri – između naših ljudi – nije bilo petokolonaša, nije bilo izdajica, koji potiču tuđinca da nam zlobi i da nam pravi štete svakojake. Čisti su, dakle, Istrani od takvih grijehova. Oni su bez ružnih tradicija, bez ičega čega bi se morali sramiti u svojoj prošlosti. Oni su rođeni demokrati, politički odgojeni samo od poštenih rodoljuba kao što bijahu biskup Dobrila u Poreču, Vitezić i Trinajstić na otocima, Laginja u Puli, Spinčić i načelnik Jelušić u Kastvu, Kurelić u Pazinu, Matko Mandić u Trstu te napokon Viktor Car Emin, dugogodišnji tajnik Družbe sv. Ćirila i Metoda, u Opatiji, koji je od te časne garde jedini još u životu. Takvi dolaze Istrani k nama, da uživaju naše najveće povjerenje (...) Već s toga gledišta moramo sada ovdje kliknuti: Dobro nam došli, braćo Istrani! Dobro nam došao grade Rijeko i grade Zadre! Ali ima još nešto lijepo, što nam Istrani donose. U Istri, uz hrvatsku većinu, ima i jedna talijanska manjina (...) U Istri je, vođena zloglasnom Giuntom u Poreču, talijanska manjina stajala iznad većine naroda. Uz parole nacionalizma, liberalizma, i regentizma i fašizma tištila je i zanemarivala hrvatski živalj (...) Širio se prezir i mržnja, i žalosne su se stvari zbivale u austrijskoj, a zatim talijanskoj pokrajini Istri, pa i na Rijeci i u Zadru. Međutim, vremena su se promijenila. Ne stoji više u Istri i na Rijeci Hrvat prema i protiv Talijana, no stoji jedan do drugoga; razlika jezika prestala je biti uzrok nepovjerenja i svađa između ljudi (...) Narodna većina i narodna manjina u Istri i na Rijeci kao da su to odmah uvidjele. Pružile su jedna drugoj ruku, stvorile su zajednički demokratski narodni front (...) Ta ćemo dva izraza: većina i manjina brisati iz našeg političkog rječnika. Svi smo jedno, svi smo ljudi, svi smo vezani uz istu zemlju, uz jednake političke, ekonomske i socijalne potrebe".³⁹ Ove Nazorove riječi odražavaju visoku demokratsku svijest i imaju dalekosežnu demokratsku i civilizacijsku važnost u oblikovanju moderne hrvatske države i društva. Jer proces demokratizacije, uz nacionalno integracijski i modernizacijski proces, čini važnu sastavnicu i temelje svakoga modernoga društva i države, pa tako i Hrvatske.

Potom je zatražio i uzeo riječ Josip Šestan u ime novoizabranih zastupnika iz Istre, Rijeke i Zadra, burno pozdravljen pljeskom svih sabornika. On je svoj govor započeo ovako: "Vi-

soki sabore! Mi stojimo pred jednim važnim trenutkom, kad ćemo mi predstavnici Istre kao punopravni članovi Hrvatskoga sabora položiti prisegu svome narodu i svojoj domovini (...) Dugo je trajala borba da se mogao oživotvoriti ovaj trenutak, ovaj veliki dan. Stotine i stotine godina patio je naš istarski narod i borio se da napokon dođe do tako dugo očekivane slobode (...) Mi smo u svojim srcima već odavno položili prisegu svom narodu". Potaknut prethodnim govorom Vladimira Nazora, Šestan je podsjetio da je i Nazor jedan dio svoga života i rada proveo u Istri, iskazavši se kao rodoljub i u svom školsko-odgojnom i u svom književničkom radu. On je spoznao i duboko osjetio potrebe istarskoga čovjeka i pravo toga čovjeka da se odupire i da vjeruje u svoje bolje sutra. U svom književnom liku Velom Joži, tom simbolu snage i neuništivosti istarskoga čovjeka, oslikao je njegove junačke mišice, njegovu mudrost i njegovu nježnu, pravdoljubivu i slobodoljubivu dušu. Taj istarski čovjek, taj Veli Jože, dosanjao je svoj san: opstao je i izborio mogućnost da napokon, u zajednici i suradnji sa svojom braćom na sjedinjenom, sveukupnom hrvatskom prostoru, upravlja svojom sudbinom.⁴⁰

Polaganje prisega u Saboru teklo je tako što je saborski predsjednik čitao dio po dio propisanoga teksta prisega, a novoizabrani su zastupnici za njim to isto ponavljali, i to najprije zastupnici Hrvati, na hrvatskom, a potom zastupnici Talijani, na talijanskom jeziku. Početni dio prisega na hrvatskom jeziku glasio je: "Zaklinjem se svojom čašću i čašću svoga naroda da ću uvijek zastupati i braniti demokratska prava i slobodu naroda NR Hrvatske", a na talijanskom jeziku: "Giuro sul mio onore e sull' onore del mio popolo, che sarò sempre sostenitore e difensore dei diritti democratici e della libertà del popolo della Republica Popolare di Croazia".⁴¹

Nakon polaganja prisega u sabornici se prolomio gromoglasan pljesak. Pojedini su od novoizabranih zastupnika potom kooptirani u neka od postojećih saborskih tijela: Savo Zlatić, Franjo Nefat i Giuseppe Arrigoni – u Prezidijum Sabora; Giusto Massarotto – u saborski Zakonodavni odbor; Tomazo Dobrić – u saborski Privredno-planski i financijski odbor; Edvin Andrović – u saborski Odbor za molbe i žalbe.⁴² Dini Zlatić povjeren je resor ministrice za komunalne poslove u Vladi NR Hrvatske.⁴³

S obzirom na to da državnopravni status Istre i Rijeke nije bio konačno utvrđen u vrijeme kad se tijekom druge polovice 1946. i početkom 1947. izrađivao Petogodišnji plan razvitka NR Hrvatske za razdoblje 1947. – 1951., naknadno se – nakon potpisivanja Ugovora o miru s Italijom – pristupilo izradbi takva plana za Istru i Rijeku. Taj je programski dokument razmotren i prihvaćen na saborskoj sjednici 9. prosinca 1947., i to kao Zakon petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede teritorija Istre i Rijeke priključenog NR Hrvatskoj. U uvod-

nom dijelu toga Zakona konstatirano je da je gospodarsko stanje u Istri nepovoljno: poljoprivreda je zastupljena sa 62,2%, a industrija sa 37,8%. Osim obnove u ratnim prilikama zapuštenog i dezorganiziranog gospodarstva, nužno je i njegovo razvojno unapređivanje. Tim su planom precizno predviđeni razvoj obrta, industrije, elektroprivrede, željezničkih i cestovnih prometnica, pomorstva, turizma, agrarne proizvodnje, šumarstva, obrazovanja i kulture, zdravstva, trgovine i opskrbe, komunalnih djelatnosti i socijalne skrbi.⁴⁴

U saborskoj raspravi o tom petogodišnjem planu osobito su aktivno sudjelovali i zastupnici iz Istre.

ZAKLJUČNO

Istru, grad Rijeku i Zadar mnogi su prisvajali i odvajali od njihova hrvatskog (teritorijalnog i narodnog) korpusa. Ta prisvajanja bila su izraz osvajačkih težnji, a ta odvajanja dokaz da je i to, pa makar i privremeno, bilo moguće u određenim konstelacijama međunarodnih prilika i odnosa. Međutim, Istra, Rijeka i Zadar bili su i ostali *grane istoga hrvatskoga stabla*. Dugotrajna nastojanja tuđinaca i posezanja za tim prostorima, osobito interesi susjedne Italije u vrijeme iredentističke politike, a kasnije još pogubnije i opasnije za fašizma, nisu ih uspjeli denacionalizirati i otuđiti. U njima je trajno ostala sačuvana svijest o pripadnosti hrvatstvu i Hrvatskoj. Tu su svijest iskazali i svojim antifašizmom u vremenu između dva svjetska rata i svojom oružanom antifašističkom i oslobodilačkom borbom od 1941. do 1945. godine. Odlukama najviših rukovodećih tijela te borbe pokazali su cijelom svijetu tko su i komu pripadaju, što su im priznale i pobjedničke sile II. svjetskoga rata u svom Mirovnom ugovoru s Italijom, sklopljenom 1947. u Parizu.

Stupivši u Hrvatski sabor u Zagrebu 1947. kao izabrani narodni zastupnici Istre, Rijeke i Zadra, ovi su se zastupnici prvi put našli u tom zakonodavnom tijelu sveukupne Hrvatske. Bio je to vrlo važan dan i za njih i za ostale zastupnika, jer je od 8. prosinca 1947. profunkcionirala sjedinjena, nacionalno integrirana i ujedinjena, sveukupna Hrvatska, što je bio politički san niza hrvatskih naraštaja. U povijesti Hrvatskoga sabora ostat će upamćeno i to da se u njemu toga dana – prigodom polaganja zastupničke prisege – prvi put čula i talijanska riječ, zapravo tim su činom udareni snažni temelji i načela buduće samostalne i demokratske Hrvatske.

BILJEŠKE

---

¹ Taj je Sabor imao službeni naziv: *Sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*. U novinstvu je, i kolokvijalno, nazivan i u skraćenom obliku: *Sabor Trojedne kraljevine*.

² Ima ih popriličan broj. Od njih ću ovdje spomenuti samo dvojicu: književnika Eugena Kumičića (rodnom iz Brseča) i znanstvenika An-

driju Mohorovičića (rodnom iz Voloskog). Kumičić je, kao pravaš, bio aktivan i u političkom životu Banske Hrvatske. Neko je vrijeme djelovao i kao zastupnik u Hrvatskom saboru u Zagrebu. Mohorovičić je, kao geofizičar, stekao svjetsku poznatost svojim doprinosom seizmologiji: otkrio je plohu diskontinuiteta, koja se u znanosti, po njegovu prezimenu, skraćeno naziva: *moho*.

³ Među njima osobito su poznati pjesnik Rikard Katalinić Jeretov (rodnom iz Voloskog) i publicist Milan Marjanović (rodnom iz Kastva).

⁴ Ima ih popriličan broj. Od njih ćemo ovdje spomenuti samo jednog, najpoznatijeg: književnika Vladimira Nazora, koji je došao iz Dalmacije u Istru i ovdje službovao niz godina kao profesor u Pazinu, Koprnu i Kastvu. Za Istru je tematski vezan i znatan dio njegova književnog opusa: *Veli Jože, Boškarin, Istarske priče, Stoimena* itd.

⁵ M. Laginja je od 1915. stalno živio u Zagrebu i ovdje najaktivnije surađivao s Milom Starčevićem, predsjednikom Starčevićeve stranke prava. Nakon smrti M. Starčevića (1917.) Laginja je bio jedan od najaktivnijih prvaka te stranke. Inače sve do sloma Habsburške Monarhije (1918.) on je obnašao i dužnost istarskoga zastupnika u Carevinskom vijeću u Beču.

⁶ Prvo takvo vijeće osnovano je u Puli.

⁷ Poblize o tom Ugovoru v. u ovim knjigama: G. Salvemini, *Dal Patto di Londra alla Pace di Roma*, Torino 1925.; F. Šišić, *Predratna politika Italije i postanak Londonskog pakta*, Split 1933.; M. Marjanović, *Londonski ugovor iz godine 1915.*, Zagreb 1960.; Dragovan Šepić, *Italija, saveznici i jugoslavensko pitanje 1914. – 1918.*, Zagreb 1970.

⁸ U Odboru Narodnog vijeća SHS od 28 članova, koji je pregovarao o tom ujedinjenju u Beogradu, nalazio se i Matko Laginja. On je potom bio i član Privremenog narodnog predstavništva Kraljevstva SHS, a 1920. nalazio se i na dužnosti hrvatskoga bana (čelnog čovjeka hrvatsko-slavonske Zemaljske vlade u Zagrebu).

⁹ Prema istraživanju Vladimira Žerjavića, iz Istre je za talijanske uprave emigriralo 53.000 Hrvata. Poblize o tome vidi u: Vladimir Žerjavić, *Doseljavanje i iseljavanje s područja Istre, Rijeke i Zadra u razdoblju 1910.-1971.*, *Društvena istraživanja*, sv. 6-7, Zagreb, 1993., 607-630.

¹⁰ Više o tome vidi u zborniku *Talijanska uprava i egzodus Hrvata 1918.-1943.*, Zagreb, 2001. i knjigama: Ernest Radetić, *Istra pod Italijom 1918.-1943.*, Zagreb, 1944. i Miroslav Bertoša, *Proština 1921.*, Pula, 1972.

¹¹ Istarski su se Hrvati i ranije, u mirnodopsko vrijeme pod talijanskom vlašću, odupirali diktaturi te vlasti. Potvrđuju to pobune u Labinjštini i Proštini (1921.), kao i antifašistička aktivnost tajne hrvatske organizacije TIGR (Trst, Istra, Gorica, Rijeka), čijeg je istaknutog člana, Vladimira Gortana talijanski sud u Puli osudio na smrt (1929.).

¹² Zlatičev otac Mate emigrirao je 1920. s čitavom obitelji. Živio je o tada u Zagrebu. Savo je tu završio gimnaziju i Medicinski fakultet. Od kolovoza 1941. nalazi se u partizanima. Bio je jedan od organizatora partizanske bolnice na Petrovoj gori. U vrijeme održavanja I. zasjedanja ZAVNOH-a obavljao je dužnost političkog sekretara karlovačkog Okružnog komiteta KPH.

¹³ ZAVNOH. *Zbornik dokumenata 1943*, Zagreb 1964., 210.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 6 (92),
STR. 1219-1237

ŠETIĆ, N.:
PRVI NARODNI...

- ¹⁴ Rakovac je bio predsjednik Okružnog NOO za Istru.
- ¹⁵ Štifanić je bio svećenik, jedan od brojnih istarskih emigranata, antifašista.
- ¹⁶ Bio je tada u sedmom desetljeću života. (Rođen je 1881.)
- ¹⁷ *Treće zasjedanje ZAVNOH-a 8. i 9. svibnja 1944. Stenografski zapisnici, Zagreb 1950., 102 – 106.*
- ¹⁸ Isto, 8.
- ¹⁹ Isto, 46.
- ²⁰ *Četvrto zasjedanje Narodnog sabora Hrvatske (ZAVNOH-a) 24. i 25. srpnja 1945. Stenografski zapisnici, Zagreb 1950., 5.*
- ²¹ Isto, 123 – 127.
- ²² *Peto zasjedanje Narodnog sabora Hrvatske (ZAVNOH-a) 26. – 30. kolovoza 1946. Stenografski zapisnici, Zagreb 1950., 171 – 175.*
- ²³ *Ustavotvorni sabor NR Hrvatske 28. XI. 1946. – 18. I. 1947. Stenografski zapisnici, Zagreb 1949., 283.*
- ²⁴ Isto, 18.
- ²⁵ Isto, 20.
- ²⁶ Isto, 21.
- ²⁷ Poblize o Titovim vanjskopolitičkim stajalištima iz vremena rata i neposrednog poraća, a u svezi s pripadnošću Istre, Rijeke i ostalih ranije otuđenih dijelova hrvatskoga tla, v. u knjizi Petra Strčića: *Vanjsko-politička borba Josipa Broza Tita za Istru 1941. – 1945. godine, Rijeka 1978.*
- ²⁸ *Vjesnik* br. 553, Zagreb 1947., 1.
- ²⁹ *Vjesnik* br. 788/1947., 2.
- ³⁰ *Vjesnik* br. 793/1947., 1.
- ³¹ *Vjesnik* br. 799/1947., 2.
- ³² *Vjesnik* br. 800/1947., 1.
- ³³ *Vjesnik* br. 801/1947., 2.
- ³⁴ *Narodni list* br. 769, Zagreb 1947., 5.
- ³⁵ Isto, 5.
- ³⁶ *Narodni list* br. 770/1947., 1.
- ³⁷ *Vjesnik* br. 803/1947., 1.
- ³⁸ *Vjesnik* br. 804/1947., 1.
- ³⁹ *Drugo redovno zasjedanje Sabora NR Hrvatske 8. i 9. prosinca 1947. Stenografski zapisnici, Zagreb 1951., 11 – 13.*
- ⁴⁰ Isto, 13 – 16.
- ⁴¹ Isto, 17.
- ⁴² Isto, 21.
- ⁴³ Isto, 6.
- ⁴⁴ Isto, 49 – 63.

IZVORI

Stenografski zapisnici:

Drugo redovno zasjedanje Sabora NR Hrvatske 8. i 9. prosinca 1947. (1951.) Zagreb.

Treće zasjedanje ZAVNOH-a 8. i 9. svibnja 1944. (1950.), Zagreb.

Četvrto zasjedanje Narodnog sabora Hrvatske (ZAVNOH-a), 24. i 25. srpnja 1945. (1950.), Zagreb.

Peto zasjedanje Narodnog sabora Hrvatske (ZAVNOH-a) 26. – 30. kolovoza 1946. (1950.), Zagreb.

Ustavotvorni sabor NR Hrvatske 28. XI. 1946. – 18. I. 1947. (1949.), Zagreb.
ZAVNOH. Zbornik dokumenata 1943. (1964.), Zagreb.

Novine:

Narodni list (1947.), Zagreb.

Vjesnik (1947.), Zagreb.

LITERATURA

Antić, V. (1978.), *Oslobođenje Istre i Pazinska odluka o sjedinjenju s domovinom*, Rijeka: Centar za historiju radničkog pokreta i NOR Istre.

Drndić, Lj. (1978.), *Oružje i sloboda Istre*, Zagreb: Glas Istre i Školska knjiga.

Horvat, R. (1942.), *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb: Hrvatski tiskarski zavod.

Hroch, M. (2006.), *Društveni preduvjeti nacionalnih preporoda u Europi*, Zagreb 2006. Srednja Europa.

Manin, M. (1994.), *Julijska krajina i pitanje talijanske istočne granice od 1861. do 1975. godine*, *Časopis za suvremenu povijest*, 26 (1): 99-108.

Mezulić, H. (1997.), *Fašizam krstitelj i palikuća*, Pazin: Naša sloga.

Mezulić, H. i Jelić, R. (2005.), *O talijanskoj upravi u Istri i Dalmaciji 1918.-1943.*, Zagreb: Dom i svijet.

Parovel, P. (1993.), *Izbrisani identitet*, Pazin-Poreč-Pula: Matica hrvatska.

Perić, I. (2002.), *Hrvatska državotvorna misao u XIX. i XX. stoljeću*, Zagreb: Dom i svijet.

Salvemini, G. (1925.), *Dal Patto di Londra ala Pace di Roma*, Torino.

Sirotković, H. (2002.), *ZAVNOH*, Zagreb: Dom i svijet.

Strčić, P. (1978.), *Vanjskopolitička borba Josipa Broza Tita za Istru 1941.-1945. godine*, Rijeka: Istraživači centar.

Šepić, D. (2004.), *Hrvatski pokret u Istri*, Račice: Reprezent.

Šetić, N. (1995.), *Istra između tradicionalnog i modernog ili o procesu integracije suvremene hrvatske nacije u Istri*, Pazin: Naša sloga.

Šetić, N. (2005.a), *O povezanosti Istre s ostalim hrvatskim zemljama. Naša sloga 1870.-1915.*, Zagreb: Dom i svijet.

Šetić, N., (2005.b), *Razmatranje tijekova hrvatske nacionalne integracije u Istri*, *Časopis za suvremenu povijest*, 37 (3): 807-817.

Šišić, F. (1933.), *Predratna politika Italije i postanak Londonskog pakta*, Split: Jadranska straža.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 6 (92),
STR. 1219-1237

ŠETIĆ, N.:
PRVI NARODNI...

Tumpić, D. (1991.), *Istarska emigracija. Sojedočanstva*, Zagreb: Alinea.

Tumpić, D. (1993.), *Hrvatska Istra*, Zagreb: Alinea.

Volpe, G. (1960.), *Il popolo italiano tra la pace e la guerra*, Milano.

The First People's Representatives from Istria in the Croatian Parliament in Zagreb in 1947

Nevio ŠETIĆ

Ministry of Science, Education and Sports
of the Republic of Croatia, Zagreb

Istria was unjustly given to Italy based on the London (1915) and Rapallo (1920) Treaties. Istrian Croats under the Italian rule were exposed to systematic denationalisation and constant persecution. They rebelled and fought against Italian fascist dictatorship in many ways, until joining the People's Liberation War, from 1941 to 1945, during which they demonstrated their will to be reunited with their mother country Croatia. The Second World War winning countries, while negotiating the Peace Treaty with Italy in 1947, recognised the right of the earlier alienated parts of Croatia to be reunited with their mother country. These then reunited territories chose their people's representatives in the Croatian parliament in Zagreb. Their arrival at the Croatian parliament was met with great elation. That moment marked the fulfilment of centuries of Croatian aspirations and the ultimate reunion of Istria with Croatia.

Key words: reunion, Istria, Croatia, representatives,
parliament

Die ersten Volksvertreter aus Istrien im kroatischen Landtag in Zagreb 1947

Nevio ŠETIĆ

Ministerium für Wissenschaft, Bildung und Sport
der Republik Kroatien, Zagreb

Aufgrund zweier internationaler Abkommen, dem Londoner Vertrag von 1915 und dem Vertrag von Rapallo aus dem Jahr 1920, fiel Istrien ungerechterweise an Italien. Die in Istrien lebenden Kroaten waren in der Zeit der italienischen Oberhoheit einer systematischen Denationalisierung sowie ständigen Verfolgungen ausgesetzt. Durch Aufstände und andere Formen des Widerstands kämpften sie gegen die Diktatur der italienischen Faschisten an, und von 1941 bis 1945 währte der bewaffnete Freiheitskampf, im Laufe dessen

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 6 (92),
STR. 1219-1237

ŠETIĆ, N.:
PRVI NARODNI...

sie sich für den Anschluss Istriens an das kroatische Mutterland aussprachen. Beim Abschluss des Friedensvertrages mit Italien 1947 gestanden die Siegermächte des II. Weltkriegs den in der Vergangenheit von Italien annektierten Teilen Kroatiens das Recht zu, sich dem Mutterland anzuschließen. In den wiederangeschlossenen Landesteilen wurden daraufhin Volksvertreter gewählt, die man in den kroatischen Landtag nach Zagreb entsandte, wo sie mit Begeisterung empfangen wurden. Die Ankunft der istrischen Volksvertreter im Zagreber Landtag bedeutete die Erfüllung jahrhundertalter Bestrebungen und den endgültigen Anschluss Istriens an Kroatien.

Schlüsselbegriffe: Vereinigung, Istrien, Kroatien, Volksvertreter, Landtag